

jeho ženě bylo umožněno odjet do USA, kde podstoupila náročnou operaci srdce. K její nepřítomnosti v Gorkém se váže jiný úryvek ze zprávy ÚV: *Je příznačné, že v nepřítomnosti Bonnerové, která se nachází v USA, se stal [Sacharov] komunikativnější, ochotně se dával do řeči s obyvateli Gorkého, přičemž kritizoval americký program hvězdných válek, pozitivně hodnotil mírové iniciativy sovětského vedení... Těmto změnám v chování a způsobu života Sacharova neustále zarytě brání Bonnerová. Odvádí muže od vědecké práce a směřuje jeho úsilí k vytváření provokativních dokumentů a nutí ho k vedení deníkových zápisů s perspektivou pozdějšího vydání v zahraničí.*

V roce 1986 nově nastupující politická moc usoudila, že bude výhodnější, vrátí-li se Sacharov z Gorkého, než aby byl nadále držen v izolaci. Do bytu v Gorkém byl páru zaveden

telefon a jeho prostřednictvím generální tajemník ÚV KSSS Michail Gorbačov osobně vyzval Sacharova k návratu, Bonnerové byla udělena milost.

Sacharov se opět velmi aktivně zapojil do veřejného života, a to i na mezinárodní úrovni, tentokrát už bez otevřeného protiventství moci. Až do jeho smrti v roce 1989 mu v náročné práci stála po boku jeho žena. Po manželově smrti založila Jelena Bonnerová Nadaci Andreje Sacharova, podporovala vznik Muzea a centra Andreje Sacharova a pracovala na vybudování Sacharovova archivu v Moskvě. V době Jelcinovy vlády se stala členkou nově vzniklého Výboru pro lidská práva, na protest proti rusko-čečenské válce z něj však v roce 1994 vystoupila a konflikt označila za genocidu.

Ostře kritizovala postsovětský vývoj Ruska a Putinův autoritářský

režim vyvolávající v obrozující se ruské společnosti stále silnější projevy nacionalismu a antisemitismu. Za své nekompromisní postoje si z řad Putinových příznivců nejednou vysloužila očerňování a nadávky silně připomínající ty, jimiž ji častovala moc v minulých desetiletích.

Bez ohledu na tyto výpady se jméno Jeleny Bonnerové objevuje v obrovském množství vzpomínek lidí, kterým pomohla, například vězněným ženám či raněným, které ošetřovala na frontě. V další dekádě zaměřila své úsilí především na péči o dětské pacienty. Další skupiny, kterým směřovala svou pomoc, byly děti politických vězňů, neprávem souzení nebo příslušníci utlačovaných národů.

Poslední roky života strávila Jelena Bonnerová částečně v USA, kde také zemřela. Pochována je však na vlastní přání po boku svého druhého muže v Rusku.

Ctirad byl především voják

TOMÁŠ ŠMÍD

Jedním z posledních návštěvníků, kteří za Ctiradem Mašínem proudili do jeho domu v americkém Clevelandu, byl politolog Tomáš Šmíd. Natáčel tu s ním rozhovor pro potřeby badatelů ÚSTR. A pro Paměť a dějiny zaznamenal zlomky svých vzpomínek.

V červenci letošního roku jsem na předměstí Clevelandu dvakrát navštívil Ctirada Mašína, staršího z proslulé bratrské dvojice, abych s ním natočil rozhovor, který měl být později uveřejněn v českém tisku, s nejvyšší pravděpodobností v Lidových novinách, s nimiž dlouhodobě spolupracuji. K tomuto rozhovoru jsme se měli ještě vrátit, nicméně Pán Bůh tomu chtěl jinak. Když jsem s ním o tři týdny později dělal rozhovor pro badatelské účely ÚSTR, dozvěděl jsem se od něj, že mu byla na jaře diagnostikována vážná nemoc. I přesto mne zaskočilo, že zemřel tak záhy poté, co jsem měl tu čest jej poznat.

O příběhu bratří Mašínů bylo napsáno mnohé a vesměs bych zde opakoval již poměrně známé skutečnosti, proto těch pár řádek využiji spíše jen k tomu, aby přispěl jakýmsi kaleidoskopickými střípky, posbíranými za těch zhruba 15–20 hodin, které jsem s ním strávil.

Ctirad Mašín byl i v běžném životě skutečně statečný muž. Ačkoliv na něm byl znát jeho věk a jistá únava, nesl diagnózu s nadhledem a pokorou. Do poslední chvíle se věnoval své práci a pořádání svých záležitostí. Pracoval prakticky až do smrti. Měl firmu na tepelná zařízení a z celé jeho pracovny i z povídání bylo zřej-

mé, jak má rád techniku, jak jí perfektně rozumí a nebojí se novinek. V běžném životě potkáte řadu padesátníků, kteří se cítí staří na práci s počítačem a internetem, což pro Ctirada – a ostatně i jeho bratra Josefa – nebyl problém.

Do posledních chvil hodně četl a neustále se vzdělával. Měl velmi dobrou paměť, a to i na krátkodobé úrovni, což je v jeho věku opět pozoruhodné. O lidech jako Ctirad Mašín se obecně říká, že jsou všestranně nadaní. Byl technicky nesmírně zdatný, technice se věnoval celý život a také se jí živil. Rozuměl ale dobře i přírodopisu či geografii a udržoval si přehled i o hu-

Ctirad Mašín na vojenské základně Fort Bragg (vlevo) a během návštěvy J. Čvančary podepisující svým příznivcům americké vlajky

Foto: archiv J. Čvančary

manitních vědách. Jeho všeobecný rozhled byl až překvapivý, když si uvědomíme, že nikdy nepůsobil v akademickém prostředí, diplomacii, publicistice či třeba špionáži.

Zůstala mu velmi dobrá, ba vynikající čeština. Neznal jen některé moderní termíny, které ale čeština, jak jsme často se smíchem zjistili, beztak většinou přejímá z angličtiny. A přízvuk byl bezvadný. Jaký kontrast k mateřštině některých sportovců, kteří sezonu či dvě působí v USA a už mají „americký“ přízvuk! Přitom anglicky většinou neumí...

Do poslední chvíle přijímal návštěvy a já nebyl úplně poslední ze zájemců o jeho příběh z Československa, kdo s ním mluvil. Jako hostitel byl velmi pozorný a vřelý, což je vzhledem k tomu, kolik lidí o něj jevílo zájem, obdivuhodné.

Ctirad Mašín byl stejně jako jeho otec a mladší bratr svým založením voják, což už samo o sobě celé řadě Čechů není blízké, bez ohledu na politické přesvědčení a názory na české dějiny. Velmi se zajímal o otázky vojenství, bezpečnosti, strategie a dalších příbuzných oborů. Poměrně dlouhou chvíli jsme strávili povídáním o jeho zkušenostech z americké armády, v níž byli spolu s bratrem Josefem a s Milanem Paumerem příslušníky první generace, která formovala speciální síly pozemní armády, jež

později vešly ve známost jako zelené barety. Ostatně pokud vím, je jeho bratr Josef dodnes aktivní ve veteránských spolcích a každoročně navštěvuje Fort Bragg – základnu zelených baretů. Jenom rozhovor o službě v americké armádě, kde sloužil pět let, by vydal na solidní brožuru o jedné etapě vývoje americké armády. Přitom nelze samozřejmě opomenout, že během služby posbíral i bezpočet klasických vojenských historek, např. o jednom polském spolubojovníkovi, který se bál skočit s padákem. Ostatně byla to doba, kdy v americké armádě a speciálních silách obzvláště sloužila celá řada exulantů ze střední a východní Evropy.

Ctirad byl také dlouho vášnivý lovec, což byl ostatně podle jeho vzpomínek koníček, který podědil po otci, a léta se udržoval ve výborné fyzické kondici, především během na dlouhé trati. Ale v mládí se jeden čas věnoval i boxu a v armádě samozřejmě celé řadě outdoorových aktivit, které v té době byly mnohem nebezpečnější než dnes.

Z rozhovorů s ním se dalo vyčíst, že měl rád i auta, tedy především v mladším věku, a pěknou řádku jich během života vystřídal. Mimochodem posledních dvacet let žil takřka v Meksce automobilismu – u Velkých jezer.

Co se týče vztahu k vlasti, to je téma na delší vyprávění a museli by

se k tomu vyjádřit mnozí, kteří se s ním setkali. Ten vztah se samozřejmě proměňoval v čase, byly doby, kdy ho příliš neřešil a věnoval se svému americkému životu. Říkal mi několikrát, že i o politiku a dějiny se zajímal spíše až v důchodovém věku, což se ostatně kryje i s etapou, kdy se jeho rodná země zbavila (či byla zbavena) jha komunismu. Ctirad to ovšem viděl, ostatně jako celá řada obětí bolševického teroru či jeho aktivních protivníků v tuých padesátých letech, poněkud jinak a méně optimisticky. Já nejsem hypnotizér ani psychoanalytik, ale nemám důvod nevěřit mu, že o vyznamenání skutečně nestál. Důsledně zdůrazňoval, že snah o prosazení bratří Mašínů na státní vyznamenání se nikdy aktivně neúčastnil. Nicméně – nemohu se ubránit dojmů, že ho vývoj v jeho rodné zemi a postoj nemalé části národa k době, kterou spolu s bratrem a Milanem Paumerem symbolizovali, přece jenom mrzel.

Na závěr bych chtěl zdůraznit, že tento můj pohled je pouhým střípkem v nekonečné debatě o jedné z nejvýraznějších osobností poválečných českých dějin. Strávil jsem s Ctiradem Mašínem vlastně jen pár chvil. Jsou určitě mnohem povolanější k tomu, aby na něj vzpomínali. Nicméně i střípek může někdy pomoci rozšířit mozaiku.